

המחצבה על רקע גוש דן (למעלה), בתי ראש העין (למטה) והמצודה מבפנים. הפעילות במקום כרוכה בשיקום של מרכיבים היסטוריים, אקולוגיים ונופיים. צילומים: מוטי מילרוד

שנעלמת לנז, מסביר זיו. "החוכמה מה מבחינתנו כקרן לשיקום היא להחזיר את הקרקע האבודה כביכול למאגר הייצור".

הקרן לשיקום מחצבות הוקמה ב-1978 כדי לצמצם את הנזק הסביבתי מפעילות המחצבות ולהבטיח שיקום אתרי כרייה וחציבה עזובים. עיון ברשימת הפרויקטים הנבחרים של הקרן ב-2016, מלבד העבודות שנעשו במגדל צדק, מצביע על שיקום במחצבת חצור הגלילית, במחצבה בצפת, במגדל אל-כרום, במעלה אלישע, בקיסריה, בהר טוב, ברכיבים, במצפה רמון ובחצרים. בשנה זו קיבלה הקרן 16 מיליון שקל מבעלי מצבות פעילות והשקיעה 14 מיליון שקל בשיקום מחצבות נטושות. לפי ההערכה, בקופת הקרן מאות מיליוני שקלים.

לדברי זיו, הבעיה הגדולה ביותר היא למצוא "לקוחות", בד"כ כלל רשויות מקומיות, שיהיו מוכנים להתחייב מראש לטפל במחצבות ולתחזק אותן לאחר סיום פעולות השיקום. במגדל צדק, כיוון שהשטח הוכרו כגן לאומי ובגלל הקרבה לראש העין קל היה למצוא את הלקוחות – רשות הטבע והגנים והעיר הסמוכה. זיו מדגיש שבסיום השיקום הקרן מוסרת את האחריות לרשות המקומית וזו אחראית מאותו רגע לאחזקתו של האתר. מרשות הטבע והגנים נמסר שעם סיום עבודות השיקום, בעוד כשנתיים, יופעל הגן הלאומי מגדל צדק כאתר בתשלום. תושבי ראש העין יוכלו לבקר בו חינם.

פשוטה – כל זמן שהמחצבות פעלו גבתה מהן עיריית ראש העין תשלום ארנונה גבוה. כשנסגרו, פסקו תשלומי הארנונה ואז נוסחה אמנה משותפת בין רשות הטבע והגנים לעירייה, שאיפשרה את תחילת השיקום. הוויכוח הגדול שנמשך שנים נסב על מספרם של השטחים המסחריים שיוקצו לעיריית ראש העין בתחומי הפארק. אנשי הרשות טוענים שהם מרוויחים מן הסיכום שהושג ולדבריהם הוא מגביל במידה רבה את השימוש המסחרי העתידי בשטח הפארק.

זיו מוסיף כי בכל שנה נחצבים 1,000 דונם ממאגר הייצור הקרקעי בכל הארץ. מופקים מהם 45 מיליון מטר מעוקב חומרי גלם לבנייה ו-35 מיליון מטר מעוקב חצץ. "זו כמות גדולה של קרקע

בבניית הארץ במאה ה-20. כך הם מתייחסים גם לכבשני הסיד העגולים, כמה מהם בני אלפי שנים. לדברי נווה, סיפור האבן והעיבוד שלה לבנייה הוא חלק מסיפורו של המקום ומסיפורו של הארץ ובתום פעילות השיקום יוכלו המבקרים להכיר זאת ולהנות מהנוף באתר. אורון מכנה את האתר "מוזיאון פתוח" שיעסוק במורשת החציבה וההתיישבות באזור החל מ-1921.

הקרקע נעלמת לנו

כאשר אנחנו עומדים על הגבעה במגדל צדק, נזכר זיו כי כבר בימיה הראשונים של הקרן, לפני כ-40 שנה, דובר על שיקומן של מחצבות מגדל צדק כפרויקט דגל עתידי. אלא שעשרות שנים חלפו ומאומה לא קרה. הסיבה כנראה

הפרויקט כולל שיקום כ-300 דונם, מבואה, הקמת בריכות חורף, שבילי טיול רגליים באורך 12 קילומטרים ושבילי אופניים באורך שלושה קילומטרים וחצי

הנגר של ראש העין. בימים אלה מושקע מאמץ גדול בהקמת סדר ללות שיתחמו את בריכות החורף וישמשו בסופו של דבר כתצפית על הסביבה. על התוכנית לפיתוח הגן הלאומי אחראים אדריכלי הנוף גיא שלף ורו מטלון, ובריכות החורף תוכננו בידי אדריכל הנוף ערן געש.

צבי זיו, המזכיר הוותיק של הקרן לשיקום מחצבות, מסביר כי הפעילות במקום כיום כרוכה בשיקום של מרכיבים היסטוריים, אקולוגיים ונופיים. הוא מוסיף, יחד עם נווה ואורון, כי אין כוונה "להעלים" את המחצבת, להן יש חשיבות היסטורית

כ-60 מיליון שקל. הסכום כולו מגיע מן הקרן לשיקום מחצבות. עוד 20 מיליון שקל הקצתה הקרן לשיקום המצודה. יורם סעד מרשות העתיקות מבהיר שייחוד המי בצר – שגילו מוערך בכ-200 שנה – טמון במיקומו ובהשתמרותו הגבוהה. בשלוש השנים האחרונות מבצעת רשות העתיקות עבודות שיקום באתר, הכוללות ייצוב, חיזוק ושימור של המבנה, שחלקים גדולים ממנו התפרקו. אנשי רשות העתיקות טיפלו עד כה בחזית הצפונית, במתחם הפנימי, בחצר ובכמה מן האגפים של מבנה האבן הגדול.

הפרויקט המורכב כולל שיקום שטחי חציבה בהיקף של כ-300 דונם, הכשרת חניה, מבואה, שבילי טיול רגליים באורך כולל של 12 קילומטרים ושבילי אופניים באורך שלושה קילומטרים וחצי. במקביל מקימים באתר גם ארבע בריכות חורף, ששטחן 80 דונם. הבריכות אמורות לנצל את הקירות הזקופים של המחצבות לאיגום המים, למשוך לאזור מבקרים בתקופת החורף ולשמש כבתי גידול לבעלי חיים. חלק גדול מן המים שייאגרו בהן יגיע ממי

המשך מעמ' 1

פסטורלית במיוחד. המחצבה הפעילה הצמודה לגן הלאומי מדרום לנחל שילה אמורה להמשיך ולפעול עד 2025.

נווה ומודי אורון, שמנהל את הפיתוח של הגן הלאומי מגדל צדק, מתווים את קווי ההגנה של המרחב הירוק. הם מצביעים על נתיבו של הירקון – הרצועה הירוקה שנמתחת ממערב למזרח, ואז על הגן הלאומי הגדול שמרוב קם בימים אלה והפארקים הסמוכים אליו במקורות הירקון ובמבצר אפק. בשטח הגן הלאומי ברבים בשלב הראשון בשיתוף עם רשות הטבע ועיריית ראש העין הסמוכה את הטיילת הצפונית, הצמודה לעיר. במפות ובצילומי האוויר שאנו מתבוננים בהם, נראית הטיילת הצפונית כקו הביצורים האחרון מפני הבנייה המסיבית של ראש העין המתרחבת. משמעותה של הטיילת ברורה – עד כאן. זו כנראה גם הסיבה לכך שהחלו את פיתוח הגן הלאומי דווקא בה.

עלות שיקום הנוף בשטח הגן הלאומי עומדת בשלב הראשון על